

Katarzyna Jamrozik*

**WPISANI W KRAJOBRAZ NAUKOWY –
„ZIELONOGÓRSKIE STUDIA BIBLIOTEKOZNAWCZE”**

Historia Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej (WiMBP) im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze sięga 1947 r., kiedy w mieście otwarto pierwszą publiczną wypożyczalnię książek, z czasem przekształconą w Miejską Bibliotekę Publiczną. W 1955 r., po połączeniu z Biblioteką Powiatową powstała księżnica wojewódzka. Z okazji 25-lecia działalności przyjęła ona imię Cypriana Norwida. Od początku istnienia Biblioteka podejmowała liczne inicjatywy kulturalne i popularyzatorskie, a równocześnie – prężnie prowadziła działalność naukową, co w 2001 r. zaowocowało włączeniem jej, jako jedynej biblioteki publicznej w województwie lubuskim, w poczet bibliotek naukowych. Od tego momentu, „tradycyjnie” bibliotekarskim zadaniom gromadzenia, opracowywania i udostępniania księgozbioru towarzyszą również inne formy pracy właściwe placówce naukowej: organizacja konferencji, seminariów, przygotowywanie wystaw, prowadzenie badań czytelniczych, podejmowanie inicjatyw wydawniczych, a w przypadku tej konkretnej księżnicy, także konwersatoriów bibliotekoznawczych.

Działalność wydawnicza rozwinęła się w 1996 r., kiedy w strukturze WiMBP zaczęła funkcjonować oficyna Pro Libris, zajmująca się wydawaniem książek beletrystycznych, poetyckich, naukowych oraz antologii, katalogów, informatorów i poradników. Misją wydawnictwa jest promocja literatury lubuskiej i poszerzanie informacji o regionie. W repertuarze posiada także czasopisma: kwartalnik literacko-kulturalny „Pro Libris”, półrocznik „Bibliotekarz Lubuski”, a od 2002 r. serię naukową „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” (ZSB). Początkowo była ona zamierzona jako cykl opracowań monograficznych o charakterze historyczno-bibliograficznym, silnie osadzonych w tematyce regionalnej. W 2013 r. podjęto decyzję o przekształceniu serii w recenzowane czasopismo naukowe, o częstotliwości rocznika, poświęcone zagadnieniom szeroko pojętego bibliotekoznawstwa i jego nauk szczegółowych, jednak nadal reprezentujące tematykę regionalną.

***Katarzyna Jamrozik** – magister informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Wrocławski; zainteresowania naukowe: jednodniówki, humanistyka cyfrowa, historia prasy sportowej, informacja sportowa, e-mail: k.jamrozik@interia.pl.

Seria została zapoczątkowana wyczerpującym opracowaniem Grzegorza Chmielewskiego (Chmielewski 2002), historyka sztuki, bibliotekoznawcy i bibliografa, wieloletniego dyrektora WiMBP w Zielonej Górze, który w swojej działalności naukowej konsekwentnie zgłębiał problematykę książki na Ziemi Lubuskiej, zarówno w aspektach historycznych, jak i współczesnych. Licząca 157 stron publikacja *Polskie biblioteki na pograniczu zachodnim w rejonie babimojsko-międzyrzecko-skwierzyńskim w latach 1880-1939*, jest zwieńczeniem trwających od lat 70. XX w. badań, rozpoczętych przy okazji gromadzenia eksponatów do Muzeum Książki Środkowego Nadodrza. W trakcie poszukiwań, autor dotarł do cennych pozycji pozostających w zbiorach prywatnych. Wśród nich znalazły się książki pochodzące z plebanii w Pszczewie, biblioteki Towarzystwa Czytelń Ludowych (TLC) oraz nieznanej wcześniej sieci bibliotek Związku Katolickich Towarzystw Robotników Polskich (ZKTRP), działającego w archidiecezji gnieźnieńsko-poznańskiej. Zgromadzona baza źródłowa została wykorzystana do wyczerpującego omówienia działalności bibliotek TCL i ZKTRP, a następnie usystematyzowana w formie indeksów. Choć zasięg terytorialny objął trzy powiaty, sieć ZKTRP ze względu na dotychczasowy brak informacji, została potraktowana w szerszym ujęciu, co czyni publikację przydatną dla większego grona odbiorców. Zgromadzony materiał badawczy został przez autora podzielony na dwa okresy chronologiczne: pierwszy, obszerniejszy objął lata 1880-1918; drugi – okres międzywojenny. W rozdziale I, część pierwszą poświęcono bibliotekom Towarzystwa Czytelni Ludowych. Przedstawiona została nie tylko jego geneza i struktura, ale też dokładnie omówiono działalność w rejonie babimojsko-międzyrzecko-skwierzyńskim. Szeroko zaprezentowano księgozbiory placówek funkcjonujących w powiatach skwierzyńskim i babimojskim, biblioteki w Pszczewie, Babimoście i Nowym Kramsku oraz działalność kulturalno-oświatową ZKTRP. Porównanie obu instytucji zamyka tę część pracy.

Dla okresu międzywojennego, z powodu uboższej bazy źródłowej, nie zastosowano żadnych podziałów. Opracowane przez autora aneksy same w sobie stanowią bogate źródło do pracy naukowej. Pierwszy z nich zawiera katalog 143 zachowanych książek z bibliotek TCL w powiecie skwierzyńskim, w układzie według haseł autorskich. Opisy wzbogacono o hasła przedmiotowe podane w Katalogu książek poleconych dla bibliotek T.C.L. z 1913 r. oraz dane charakteryzujące nabyte cechy zewnętrzne (oznaczenia opraw, ekslibrisów, pieczęci, numery inwentarzowe, sygnatury) będące świadectwem kolejnych etapów życia książki. W aneksie II te same pozycje zostały pogrupowane według rodzajów opraw, znaków własnościowych – ekslibrisów, nalepek i pieczęci, uzupełnione drobiazgowymi informacjami

na temat użytych materiałów, technik ich wykonania i kolorów. Zbiór ten, w ramach aneksu III, pogrupowano także według nazw bibliotek. Bogatym źródłem informacji są aneksy IV i V, które zawierają wykazy niezachowanych książek z bibliotek TCL, który sporządzono na podstawie inwentarza biblioteki parafialnej w Pszczewie oraz Spisu książek TCL w parafii babińskiej 1914 r. Dane dotyczące księgozbiorów bibliotek ZKTPR zebrano w formie dwóch kolejnych aneksów.

Rzetelne opracowanie, pełne dat, nazwisk i nieujawnionych wcześniej faktów, Grzegorz Chmielewski wzbogacił o wiele danych statystycznych, zestawienia tabelaryczne, liczne cytaty pochodzące ze zgromadzonych dokumentów i ciekawy materiał ilustracyjny.

W zbiorach WiMBP w Zielonej Górze znajdują się cenne materiały archiwalne związane z postacią niezwyklego przyrodnika, podróżnika, pisarza, Wielkiego Łowczego Rzeczypospolitej Polskiej – Włodzimierza Korsaka (1886-1973). Od zakończenia II wojny światowej mieszkał na Ziemi Lubuskiej, gdzie nie tylko pracował w Dyrekcji Lasów Państwowych, ale również zajmował się działalnością literacką i kulturalną. Książnica Zielonogórska, bardzo dbająca o kompletowanie regionalistów, starała się już w 1973 r. o pozyskanie pamiątek po Włodzimierzu Korsaku, na które składa się zbiór liczący 2536 kart, w tym rękopisy (głównie autografy), maszynopisy, notatki, szkice, korespondencje, wycinki prasowe, dokumenty osobiste (legitymacje, zaświadczenia), nieliczne fotografie i rysunki oraz opowiadania i utwory wspomnieniowe autorstwa żony Korsaka, Felicji. Część dokumentacji znalazła się w Muzeum Lubuskim im. Jana Dekerta w Gorzowie Wielkopolskim. Spuściznę tę uczynił przedmiotem swojego opracowania Janusz Rećko. Jego monografia (Rećko 2003) składa się z dwóch części: pierwszą stanowi wykaz archiwaliów, drugą jest bibliografia podmiotowo-przedmiotowa Korsaka.

Archiwalia zostały omówione w podziale na 21 skompletowanych tematycznie teczek. Wprowadzenie porządkującej zbiory klasyfikacji było bardzo skomplikowane, ze względu na szeroki zakres zainteresowań podróżnika. Osiem teczek wiąże się z konkretnymi utworami i opracowaniami Włodzimierza Korsaka: *Las mi powiedział. Gawędy przyrodnicze, Łowiectwo, Myślistwo polskie, Na tropach przyrody, Piękno w lesie, Po leśnych ścieżkach(!) i Wśród zieleni*; trzy zawierają korespondencję. Kolejne te czki, do numeru 19 porządkują: pamiętnik, wiersze, rysunki, fotografie, wycinki prasowe, dokumenty, materiały różnych autorów oraz pozostałe materiały (varia). W teczkach numer 20 i 21 znalazły się pamiątki po Felicji: utwory różne, głównie wspomnieniowe, artykuły i opowiadania oraz dokumenty, świadectwa, zaświadczenia i legitymacje. Każdy kolejny zbiór został sumiennie opisany, charakterystyka poszczególnych obiektów jest niezwykle

dokładna: autor podaje informacje o liczbie kart, gatunku papieru, kolorze atramentu, notatkach, zaznaczeniach, brakach czy dopiskach. Nakład pracy wykonanej przez Reckę najlepiej ilustruje przykładowy opis: 22) k. 483-487, brak k. 488. Las mi powiedział, rozdział: Polowania z obiektywem, fragmenty, maszynopis, poprawki ołówkiem i czarnym tuszem dokonane ręką autora. Por. w druku s. 171-176. Por. maszynopis korektorski I egz., s. 171-177 (Recko 2003, s. 19)

Druga część to bibliografia o charakterze podmiotowo-przedmiotowym, której podstawę stanowi praca Jerzego Oleksińskiego¹, uzupełniona przez Janusza Reckę i Marię Adamek o publikacje wydane po 1976 r. oraz – w niewielkim stopniu – o prace wcześniejsze. Zastosowano te same kryteria doboru materiału, jednak rozszerzono spis o informacje z informatorów, słowników i noty prasowe dotyczące ważnych wydarzeń w życiu pisarza. Opisy 239 pozycji sporządzono według obowiązujących norm bibliograficznych, wiele z nich wzbogacając o adnotacje zawartościowe. Korzystanie z bibliografii znacznie ułatwia, oprócz indeksu autorskiego, przejrzysty podział na 5 działów: I Beletrystyka, publicystyka i prace popularnonaukowe, II Twórczość plastyczna (obrazy, rysunki, fotografie), III Korsak o sobie, IV Publikacje o pisarzu, V Audycje radiowe i telewizyjne o pisarzu.

Należy podkreślić wartość publikacji Recki jako rzetelnego opracowania źródeł oraz informatora o regionalniach ze zbiorów WiMBP w Zielonej Górze, a w szerszym ujęciu – formy prezentacji i promocji historii i kultury Ziemi Lubuskiej.

Kolejny tom serii ukazał się dopiero po pięcioletniej przerwie – w roku 2008 wydano monografię *Zielona Góra w niemieckim piśmiennictwie do roku 1945 (w ujęciu historyczno-bibliograficznym)* (Kotlarek 2008). Jej autor, historyk i bibliotekarz Dawid Kotlarek, zawodowo i naukowo związany z Zieloną Górą, w pracy badawczej chętnie podejmuje tematykę regionalną, szczególnie w aspekcie historycznym, przyczyniając się do znacznego pogłębienia wiedzy o dziejach książki i bibliotek na Środkowym Nadodrzu. Celem badacza było przedstawienie zarysu historycznego Zielonej Góry i sąsiadujących z nią miejscowości, a także zestawienie bibliografii, dającej szczegółowy obraz powiatu zielonogórskiego do zakończenia II wojny światowej. Poszukiwania piśmiennictwa oparto głównie o zasoby WiMBP, lecz rozproszenie poniemieckich zbiorów wymusiło penetrację innych księgozbiorów, m.in. Gabinetu Śląsko-Łużyckiego Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu czy Archiwum Państwowego w Zielonej Górze oraz licznych bibliografii i katalogów bibliotek niemieckich.

¹Zob.: J. Oleksiński, *Życie i twórczość Włodzimierza Korsaka (1886-1973)*, „Przegląd Lubuski”, 1976, nr 2 s. 87-112.

Publikacja składa się z trzech części. Rozpoczyna ją szczegółowa charakterystyka piśmiennictwa niemieckiego, którego trzon stanowiły wydawnictwa zwarte. Wśród nich autor wyróżnił kroniki miejskie, monografie miasta, piśmiennictwo śląskie oraz wyjątkowo interesujący dział poświęcony obecności opisów zielonogórskich winnic w literaturze niemieckiej. Wydawnictwa każdej z grup uporządkowano chronologicznie. Uwagę czytelnika zwraca umiejętne wartościowanie źródeł, przywołanie najważniejszych twórców i tytułów, wyjaśnienie związków między kolejnymi wydaniami. Duża szczegółowość cechuje fragment poświęcony opisom Zielonej Góry odnalezionym w piśmiennictwie śląskim, w którym autor uwzględnia nawet niewielkie, kilkuzdaniowe informacje oraz ilustracje. Kotlarek zauważa, że wino stające się ponownie symbolem regionu lubuskiego, w literaturze niemieckiej opisywane było już od XIV wieku. Autor przytoczył najciekawsze opinie o tym trunku, wyrażane przez znane osoby, np. pisarzy niemieckich – Karla von Holtei'a czy Augusta Kopischa.

Tę część monografii uzupełnia historia prasy przedstawiona od roku 1825, tj. od momentu, kiedy Heinrich August Krieg wydrukował pierwszy numer zielonogórskiej gazety „Grünberger Wochenblatt”. Autor doprowadził tę historię do wieku XX. W drugiej części pracy zamieszczono biogramy ludzi nauki, literatów, księgarzy i drukarzy, działających w Zielonej Górze lub tylko tam urodzonych. Biogramom towarzyszą fotografie oraz rzetelnie przygotowana literatura przedmiotu w języku polskim.

Wieńczącą dzieło bibliografię poprzedza bardzo szczegółowy opis przyjętego układu, wykaz czasopism oraz wykaz skrótów. Spis objął 866 pozycji uszeregowanych w piętnastu działach, poszczególne opisy wzbogacono o adnotacje zawartościowe, ułatwiające orientację w niemieckojęzycznych tytułach, a całość uzupełniają indeksy: autorski, miejscowości oraz osobowy.

Monografia Dawida Kotlarka jest bez wątpienia cenną syntezą dziejów miasta przez lata pozostającego pod wpływami niemieckimi. Ale wyłaniający się z niej obraz Zielonej Góry przekazuje czytelnikowi także i inny komunikat, zawierający informacje na temat wzajemnych relacji, wpływów kulturowych i konieczności ich zachowania.

Wnikliwa analiza archiwaliów ze zbiorów zielonogórskiej WiMBP zawoocowała kolejnym, czwartym już zeszytem ZSB. W 2009 r. Jarosław Kuczer zbadał dokumenty po Herminie von Reiss², które przedstawił w publikacji Archiwum Herminy von Reuss: korespondencja rodzin Reuss, Schönaich-Carolath, Hohenzollern oraz Prittwitz Und Gaffron w zbiorach WiMBP im. C. Norwida w Zielonej Górze.

---

²Herminie von Reuss (1887-1947), niemiecka księżna, druga żona cesarza Wilhelma II (1859-1941), tytułowana cesarzką Niemiec i królową Prus.

Omówione źródła stanowią część rozproszonego po II wojnie światowej archiwum rodziny Schönaich-Carolath oraz osobistego archiwum Herminy, które w 1971 r. odnalazł Grzegorz Chmielewski, ówczesny dyrektor księżnicy. Pierwsza próba systematyzacji zbioru została podjęta już w latach 70. ubiegłego wieku przez Jana Szczanieckiego, zakończyła się jednak niepowodzeniem, co tym bardziej każe doceniać ogrom pracy wykonanej przez Kuczera. Warto nadmienić, iż podobne materiały, które przechowywane są w Archiwum Państwowym w Starym Kisielinie, do tej pory nie doczekały się opracowania.

Historia rodu Reuss sięga XII w., a pierwsze wzmianki pochodzą z 1122 r. Tytuł książęcy rodzina otrzymała z rąk cesarza Józefa II w 1778 r. Ścisłe związki Herminy z regionem zapoczątkowane zostały w 1907 r., kiedy poślubiła Jana Jerzego Ludwika Ferdynanda Augusta von Schönaich-Carolath, pana na majoracie Siedlisko i podzielonogórskim Zaborze. Po ponownym zamążpójściu za Wilhelma II Hohenzollerna na niemal 20 lat opuściła posiadłość, ale jako wdowa powróciła na Śląsk w 1941 r., gdzie zmarła kilka lat później. Wiele szczegółów z życia Herminy, a także opinii wyrażanych na jej temat, dostarcza kilkustronicowa biografia poprzedzająca analizę pozostawionych przez nią dokumentów.

W niezwykle zróżnicowanym zbiorze, stanowiącym część dawnego archiwum zaborzańskiego, znalazły się listy kurtuazyjne związane z życiem towarzyskim, korespondencja obejmująca ludzi z różnych środowisk: od profesorów, polityków, emerytowanych generałów i pułkowników armii niemieckiej do zarządców majątków Młynicy, Zabór i Doorn, a także służbę. Zdecydowanie przeważa korespondencja w języku niemieckim, jednak nieliczne dokumenty sporządzono także po francusku, angielsku lub holendersku.

Struktura publikacji jest analogiczna do zastosowanej przez Janusza Reckę przy opracowaniu archiwaliów Włodzimierza Korsaka: zgromadzone materiały zostały najpierw ogólnie scharakteryzowane w obrębie 25 tytułowanych teczek, a następnie zawartość każdej z nich szczegółowo przedstawiono w porządku chronologicznym. Kolejne pozycje z numerami porządkowymi opisano w schemacie data-miejsce-autor-treść-liczba stron, dużo uwagi poświęcając streszczeniu tekstu, co jest tym istotniejsze, że mamy do czynienia z dokumentami w językach obcych. Z myślą o czytelnikach zamieszczono także aneks z wyborem tłumaczeń, w którym znalazły się fragmenty ośmiu listów. Uzupełnienie stanowi wybór fotografii oraz fotokopii niektórych dokumentów.

Postać Herminy von Reuss, choć nosiła ona tytuł cesarzowej, nie jest powszechnie znana Polakom. Pracy Jarosława Kuczera nie należy postrzegać jedynie jako pracy źródłowej, lecz również spojrzeć na nią w kontek-

ście popularyzatorskim, jako cenne uzupełnienie obrazu regionu, z którym przez lata wiązały się losy zasłużonej rodziny Schönaich-Carolath oraz samej Herminy.

Tom czwarty był ostatnim w cyklu jednoautorskich opracowań monograficznych, bowiem po czteroletniej przerwie podjęto decyzję o przekształceniu cyklu w regularnie ukazujący się rocznik, zawierający zbiory artykułów naukowych różnych autorów, związanych z instytucjami naukowymi i kulturalnymi z całej Polski. Zamieszczane artykuły są recenzowane przez dwóch niezależnych recenzentów spoza jednostki naukowej afiliowanej przez autora, przy zachowaniu zasady podwójnej tajności.

Pierwszy zeszyt w nowej formule wydano w 2013 r. pod redakcją Andrzeja Bucka, Przemysława Bartkowiaka i Dawida Kotlarka. Znalazło się w nim osiem artykułów, poprzedzonych krótkim wstępem oraz uzupełnionych notami o autorach na końcu numeru.

Pięciu badaczy podjęło problematykę regionalną. Robert Rudiak, krytyk literacki i historyk literatury, opracował przegląd wydawnictw literackich na Środkowym Nadodrzu, od pierwszych działających tam w średniowieczu po funkcjonujące w XX w (Rudiak 2013). W porządku chronologicznym przedstawił wszystkie oficyny, uwzględniając ich lokalizację i repertuar wydawniczy. Wziął pod uwagę publikacje autorstwa literatów lubuskich i książki o tematyce regionalnej, nawet wówczas, gdy ukazywały się nakładem wydawnictw z innych terenów kraju. Jest to szczególnie istotne, ponieważ właściwie dopiero po 1945 r. zaczęto w Zielonej Górze publikować literaturę piękną. Najwięcej uwagi poświęcono prężnie działającemu od 1957 r. Lubuskiemu Towarzystwu Kultury i jego oficynie. Analiza lokalnego rynku wydawniczego, przeprowadzona przez Rudniaka, potwierdziła schemat ogólnopolski: po roku 1989, w wyniku zmian politycznych i ekonomicznych, następującego po tym zniesienia cenzury i napływ nowych technologii spowodował dynamiczny rozwój niewielkich, ale licznych firm wydawniczych. Za sprawą Grzegorza Chmielewskiego powróciła postać Herminy von Reuss – autor, w oparciu o mało znane przekazy, spróbował scharakteryzować postawę księżnej wobec hitlerowskiego nazizmu (Chmielewski 2013). Jej zainteresowanie polityką niemiecką rozpoczęło się w latach międzywojennych, co autor prześledził analizując korespondencję i domową bibliotekę, w której posiadała m.in. *Mein Kampf*. Artykuł nie przesądza jednoznacznie o nazistowskich poglądach Herminy, choć może na to wskazywać fascynacja Adolfem Hitlerem, którego poznała osobiście w 1931 r., jak również listy kończące się pozdrowieniem „Heil Hitler”. Tekst Grzegorza Chmielewskiego stanowi ciekawe uzupełnienie dla wspomnianego wcześniej omówienia archiwaliów, dając sygnał do możliwości analizy tamtych dokumentów pod

innym kątem.

Ważne, z punktu widzenia historii bibliotekarstwa regionalnego, były rozważania o bibliotekach publicznych na Ziemi Lubuskiej w latach 1945-2010, które przedstawił Dawid Kotlarek (Kotlarek 2013). Punktem wyjścia była analiza informatorów statystycznych opracowywanych przez zespół WiMBP w Zielonej Górze od 1968 r., z konieczności uzupełniona o inne źródła dla wcześniejszego okresu. Autor prześledził i zaprezentował, w formie tabel i wykresów, zmiany liczby bibliotek, struktury księgozbiorów, poziomu czytelnictwa – w tym liczby wypożyczeń i czytelników, a także ewolucję kadry, liczebność i jej wykształcenie. Badania pozwoliły zaobserwować znaczny rozwój i postęp, zwiększenie znaczenia bibliotek dla lokalnej społeczności – jako instytucji kultury i ośrodków informacyjnych, a także wskazać kierunki dalszych prac rozwojowych. Do historii bibliotek w okresie stalinizmu nawiązał także Daniel Koteluk, który – na podstawie działalności biblioteki w Czerwieńsku w latach 1949-1956 spróbował odtworzyć proces ideologizacji społeczeństwa wiejskiego (Koteluk 2013). Bibliotekarze, „żołnierze na froncie walki ideologicznej”, jak ich wówczas nazywano, sprowadzani byli do roli propagandystów socjalistycznych. Koteluk skupił się na przeglądzie danych o wypożyczeniach, odnalazł wiele socjalistycznych pozycji, które nigdy nie zostały udostępnione czytelnikom. Wykazał również, iż „efektem ubocznym” było upowszechnienie wśród ludności wiejskiej polskiej literatury klasycznej.

Zupełnie inaczej do tematyki bibliotecznej podeszła Renata Knyspel-Kopeć, próbując odtworzyć obraz bibliotek wyłaniający się z polskich wydań encyklopedii przełomu XIX i XX w. (Knyspel-Kopeć 2013). Przeanalizowała hasło „biblioteka” z siedemnastu różnych wydawnictw informacyjnych, których wykaz, w porządku chronologicznym, został zamieszczony na końcu pracy. Autorce udało się dojść do ciekawych wniosków: w hasłach zazwyczaj zamieszczano informacje, które miały zachęcić do odwiedzania bibliotek, a także pogłębiania wiedzy historycznej i edukowania się, przedstawiano dzieje księżnic polskich, podkreślając dziedzictwo kulturowe narodu. Hasło zawsze traktowano w sposób naukowy, szczegółowo przywoływano nazwiska wybitnych bibliotekarzy i ich zasługi, podkreślając znaczenie dla ochrony dziedzictwa narodowego.

Joanna Wawryk skupiła się na poszukiwaniu przyczyn złego stanu czytelnictwa wśród młodzieży oraz znalezieniu odpowiedzi na pytanie o jej oczekiwania wobec bibliotek i bibliotekarzy (Wawryk 2013). Skrupulatnie przeprowadzone badania pozwoliły na sformułowanie konkretnych propozycji polepszenia trudnej sytuacji, co czyni to opracowanie wyjątkowo cennym.

Bardzo interesująca z filologicznego, ale i bibliologicznego punktu widzenia jest praca Radosława Szybera, który dokonał przeglądu literatury dotyczącej dwóch druków okolicznościowych, związanych z bitwą pod Chociem (Szyber 2013) – anonimowych *Rozmów świeżych o nowinach z Ukrainy, z Węgier i z Turka* oraz *Chorągwi sauromackiej w Wołoszech, to jest pospolitego ruszenia i szczęśliwego zwrócenia Polaków z Wołoch* autorstwa Marcina Paszkowskiego. Szyber, związany z Instytutem Filologii Polskiej Uniwersytetu Zielonogórskiego, naukowo zajmuje się przede wszystkim literaturą dawną, stąd z dużym znanstwem ocenił i poddał krytyce naukowej zebraną literaturę przedmiotu. Ich niekompletność, błędy i liczne domniemania, zdaniem autora wynikające w dużej mierze z braku komunikacji między bibliologami i badaczami dyscyplin pokrewnych, każą postulować konieczność ponownej analizy i reedycji wielu materiałów źródłowych.

Zeszyt zamyka opracowanie wykraczające poza ramy bibliotekoznawstwa, jednocześnie dobrze wpisujące się w problematykę regionalną – mowa o pracy prezentującej powstanie i rozwój kultury niezależnej w Gorzowie Wielkopolskim w latach 80. XX w. (Wasilewski 2013).

Analiza tomu *Zielonogórskich Studiów Bibliotekoznawczych* z punktu widzenia afiliacji autorów artykułów pokazuje, iż nie od razu udało się zrealizować założenie redakcyjne o pozyskaniu do współpracy badaczy z różnych rejonów Polski – autorami większości publikowanych prac były osoby związane bezpośrednio z Zieloną Górą lub z innymi miastami regionu lubuskiego. Choć w tomie zabrakło tematu przewodniego, a utrudnieniem w sprawnym korzystaniu był brak abstraktów, wszystkie prace utrzymane były na wysokim poziomie, a szerokie spektrum podejmowanych badań uczyniło wydawnictwo atrakcyjnym dla licznego grona odbiorców.

Bez wątpienia zmianę formuły ZSB należy uznać za udaną, jednak dopiero numer 6, który ukazał się w 2014 r., stanowił pełną realizację założeń redakcyjnych. Pieczę nad ZSB objęła pięcioosobowa rada naukowa w składzie: Małgorzata Czerwińska (Uniwersytet Zielonogórski), Jerzy Jarowiecki (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Bożena Koredczuk (Uniwersytet Wrocławski), Przemysław Słowiński (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim) i Andrzej Buck (WiMBP w Zielonej Górze), który objął kierownictwo komitetu redakcyjnego. Znalezli się w nim także Przemysław Bartkowiak, Joanna Wawryk, Dawid Kotlarek, Paweł Liefheber, Janusz Rećko i Przemysław Szczuciński. Zespół ten wprowadził kilka nowych rozwiązań, podnoszących rangę rocznika: pojawiły się streszczenia w języku angielskim, dział „Recenzje i sprawozdania”, wyróżniono tematyczną część zasadniczą, a całość wydawnictwa poprzedził obszerny wstęp.

W zeszycie 6 tematem przewodnim stała się biblioteka jako „trzecie miejsce” zgodnie z socjologiczną koncepcją Raya Oldenburga – problematykę podjęło ośmiu autorów. Barbara Budzyńska, związana z Biblioteką Narodową, od lat zajmująca się zagadnieniem bibliotekarstwa publicznego, przyjrzała się wpływowi przemian społecznych, kulturalnych i technicznych na biblioteki publiczne w początkach XXI w. (Budzyńska 2014). W opinii autorki, miejsce nowoczesnej biblioteki można być określone poprzez analizę wskaźników z wybranych gałęzi jej działalności, pochodzących z okresu 10 lat. Badania takie ujawniają znaczny potencjał polskich bibliotek. Zagadnienie związane z przystosowaniem bibliotek publicznych dla seniorów podjęła Joanna Wawryk, podkreślając wagę problemu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i cyfrowemu tej grupy wiekowej oraz precyzując wyzwania stawiane w tym zakresie personelowi (Wawryk 2014). Rozważania nad obecnością w bibliotece osób z niepełnosprawnością wzroku podjęła Małgorzata Czerwińska, konfrontując praktykę ze zbiorami wskazówek i sugestii IFLA i ONZ (Czerwińska 2014). Niezwykle cenne są uwagi kierowane do bibliotekarzy, ułatwiające obsługę tej grupy użytkowników.

Pięć opracowań dotyczyło konkretnych księżnic: Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (Matysiak 2014), Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Marii Grzegorzewskiej w Zielonej Górze (Siadaczka, Szafińska-Chadała 2014), Biblioteki Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Kaliszu (Wańka 2014), WiMBP w Zielonej Górze (Małocha-Bartkowiak 2014). Ewa Adaszyńska, kierownik projektu Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego, podzieliła się z czytelnikami refleksją dotyczącą projektowania nowoczesnych budynków bibliotecznych oraz zmian w organizacji, w odniesieniu do postępu technologicznego (Adaszyńska 2014). Pochwalić można szerokie ujęcie, prezentujące bibliotekę jako koncepcję wspólnej, wielofunkcyjnej przestrzeni, równie istotnej jako element zagospodarowania przestrzeni publicznej, punkt środowiska akademickiego i kulturalnego, centrum informacji, edukacji i samorealizacji.

Także i w tym zeszycie kilku autorów podjęło zagadnienia o charakterze regionalnym. Oryginalnością wyróżniła się praca Pawła Liefhebbera, poświęcona propozycji badawczej zastosowania metody graficzno-porównawczej w badaniach pisma neogotyckiego (Liefhebber 2014), metody szczególnie cennej przy identyfikacji druków. Andrzej Buck skupił się na jednodniówkach studenckich z lat 1977-1978 (Buck 2014), pokazał szerokie spektrum modeli prasy studenckiej, od pokoleniowego, przez kanoniczny, integracyjny, funkcjonalny, środowiskowy do okolicznościowego, sugerując konieczność ich rozpatrywania z uwzględnieniem kontekstu socjologicznego

i światopoglądowego.

Słabo opracowany temat bibliotek publicznych rejencji legnickiej na przełomie wieków podjął Dawid Kotlarek (Kotlarek 2014), a Przemysław Bartkowiak i Daniel Koteluk przyjrzeni się bibliotece w Czerwieńsku w kontekście gloryfikacji ZSRR w czasach socjalistycznych (Bartkowiak, Koteluk 2014). Księgozbiory z Ziemi Odzyskanych spenetrowała Maria Piłtypczak-Majerowicz pod kątem XIX- i XX-wiecznych druków, wymagających przeprowadzenia badań proveniencyjnych (Piłtypczak-Majerowicz 2014). Wiadomości o Ziemi Lubuskiej pogłębił także Robert Rudiak, zapoznając czytelników z dziesięcioleciem działalności zielonogórskiego wydawnictwa AND (Rudiak 2014), mającego w swoim repertuarze przede wszystkim tomiki poezji.

Prezentowany zeszyt uzupełniły dwie recenzje: książki Małgorzaty Czerwińskiej *Słowem potrafię wszystko. O piśmienności osób z niepełnosprawnością wzroku* (Kufel 2014) i Grażyny Gulińskiej *Biblioteki publiczne szkolne i pedagogiczne w Kielcach w latach 1945-1975* (Koteluk 2014) oraz sprawozdanie z IX Forum Młodych Bibliotekarzy, które odbyło się w Gorzowie Wielkopolskim we wrześniu 2014 r. (Liefhebber 2014).

Z przeprowadzonej analizy wynika, że ok. połowa publikowanego materiału dotyczy Środkowego Nadodrza, a zatem ma charakter badań regionalnych. Oznacza to realizację zamierzeń redakcyjnych, zakładających promocję tych terenów, ich historii, kultury i nauki. Szczególnie interesujące i cenne są te prace, które poprzez publikowanie materiałów źródłowych czy też archiwalnych włączają je do obiegu naukowego, inicjując tym samym kolejne badania. Autorzy drugiej części prac podejmują zagadnienia o charakterze bardziej uniwersalnym, ogólnopolskim.

Redakcja „Zielonogórskich Studiów Bibliotekoznawczych” dokłada starań, aby poziom publikowanych prac był wysoki. Gwarantować to mają sami autorzy, którzy wywodzą się z uczelni i bibliotek naukowych Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp. (ok. 65%) oraz pracownicy naukowcy, reprezentujący uczelnie Białegostoku, Krakowa, Kielc, Poznania, Torunia, Warszawy, Wrocławia (ok. 35%). Z drugiej strony gwarantem jakości zamieszczanych prac są recenzenci, będący pracownikami naukowymi o poważnym dorobku badawczym, specjaliści wysokiej klasy. Przekształcenie serii monograficznej w czasopismo naukowe przyniosło szereg zmian, z których bezsprzecznie najważniejszą było zwiększenie zasięgu oddziaływania. Warto dodać, że autorzy artykułów prezentują wcześniej swoje prace na comiesięcznych Konwersatoriach Bibliotekoznawczych, które organizuje WiMBP w Zielonej Górze. Po eksperymentalnym zeszycie piątym, kolejny numer pokazał duży potencjał ZSB, stając się zapowiedzią wysokiej rangi ogólnopolskiego

periodyku naukowego, równocześnie dbającego o stałe zgłębianie problematyki regionalnej. Kolejnym potwierdzeniem wysokiego statusu może być wpisanie go na listę czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Dzisiaj wydawane numery mają numer ISSN oraz ISBN, co dla publikujących autorów jest istotne. ZSB zostaną poddane ocenie przy najbliższej parametryzacji.

Literatura

- ADASZYŃSKA E. (2014), Zmiany w projektowaniu budynków bibliotecznych i organizacji przestrzeni bibliotek akademickich, „ZSB”, z. 6, s. 41-58.
- BARTKOWIAK P., KOTELUK D. (2014), Gloryfikacja ZSRR w świetle działalności i stanu księgozbioru biblioteki w osadzie wiejskiej Czerwieńsk w powiecie zielonogórskim w latach 1949-1956, „ZSB”, z. 6, s. 199-210.
- BUCK A. (2014), Studenckie jednodniówki (1977-1978) – propozycje modelu badawczego, „ZSB”, z. 6, s. 237-265.
- BUDYŃSKA B. (2014), Biblioteki publiczne w Polsce pierwszej połowy XXI wieku, „ZSB”, z. 6, s. 15-39.
- CHMIELEWSKI G. (2002), Polskie biblioteki ludowe na pograniczu zachodnim w rejonie babimojsko-międzyrzecko-skwierzyńskim w latach 1880-1939, Pro Libris, Zielona Góra.
- CHMIELEWSKI G. (2013), Glosa do biografii Herminy von Reuss, „ZSB”, z. 5, s. 43-52.
- CZERWIŃSKA M. (2014), Osoba z niepełnosprawnością wzroku w bibliotece – rehabilitacja czy normalizacja środowiska życia? Bibliologiczno-tyflogiczny dyskurs wokół możliwości i ograniczeń, „ZSB”, z. 6, s. 135-154.
- KNYSPEL-KOPEĆ R. (2013), Dzieje bibliotek w ujęciu encyklopedycznym, na przykładzie polskich wydań encyklopedii przełomu XIX i XX wieku, „ZSB”, z. 5, s. 53-70.
- KOTELUK D. (2013), Ideologizacja kultury wiejskiej na przykładzie biblioteki w Czerwieńsku w powiecie zielonogórskim w latach 1949-1956, „ZSB”, z. 5, s. 85-98.
- KOTLAREK D. (2008), Zielona Góra w niemieckim piśmiennictwie do roku 1945 (w ujęciu historyczno-bibliograficznym), Pro Libris, Zielona Góra.
- KOTLAREK D. (2013), Biblioteki publiczne na Ziemi Lubuskiej w latach 1945-2010 – zarys problematyki, „ZSB”, z. 5, s. 71-84.

- KOTLAREK D. (2014), Biblioteki publiczne rejencji legnickiej w XIX i na początku XX wieku – wstęp do badań, „ZSB”, z. 6, s. 157-167.
- KUCZER J. (2009), Archiwum Herminy von Reuss: korespondencja rodzin Reuss, Schönaich-Carolath, Hohenzollern oraz Prittwitz Und Gaffron w zbiorach WiMBP im. C. Norwida w Zielonej Górze, Pro Libris, Zielona Góra.
- LIEFHEDBER P. (2014), Wykorzystanie metody graficzno-porównawczej w badaniach pisma „neogotyckiego” – propozycja badawcza, „ZSB”, z. 6, s. 177-197.
- MAŁOCHA-BARTKOWIAK I. (2014), Działalność naukowa Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze w latach 2002-2012, „ZSB”, z. 6, s. 87-106.
- MATYSIAK D. (2014), Biblioteka naukowa jako „trzecie miejsce” na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, „ZSB”, z. 6, s. 59-76.
- PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ M. (2014), Badanie znaków własnościowych w księgozbiorach bibliotek publicznych – postulaty badawcze, „ZSB”, z. 6, s. 169-176.
- REĆKO J. (2003), Archiwalia Włodzimierza Korsaka w zbiorach Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C. Norwida w Zielonej Górze, Pro Libris, Zielona Góra.
- RUDIAK R. (2013), Wydawnictwa literackie na Środkowym Nadodrzu od średniowiecza do XX wieku, „ZSB”, z. 5, s. 9-24.
- RUDIAK R. (2014), O działalności wydawniczej oficyny AND (1993-2003), „ZSB”, z. 6, s. 211-236.
- SIADACZKA M., SZAFIŃSKA-CHADAŁA M. (2014), Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Marii Grzegorzewskiej w Zielonej Górze jako „trzecie miejsce”, „ZSB”, z. 6, s. 77-86.
- SZTYBER R. (2013), Wokół dwóch broszur z czasów chocimskich bojów w 1621 roku (o potrzebie reedycji, relektury i o niezbędnych rewizjach), „ZSB”, z. 5, s. 25-41.
- WAŃKA D. (2014), Od przedszkolaka do „starszaka”. Rozważania na temat „trzeciego miejsca” w oparciu o doświadczenia Biblioteki Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, „ZSB”, z. 6, s. 107-118.
- WASILEWSKI K. (2013), Powstanie i rozwój kultury niezależnej w Gorzowie Wielkopolskim (1980-1989), „ZSB”, z. 5, s. 99-116.
- WAWRYK J. (2013), Czytelnictwo młodzieży jako problem i wyzwanie dla bibliotek publicznych, „ZSB”, z. 5, s. 117-149.

WAWRYK J. (2014), „Trzeci wiek” w „trzecim miejscu”, czyli seniorzy w bibliotece publicznej, „ZSB”, z. 6, s. 119-134.

Katarzyna Jamrozik

**INSCRIBED IN THE SCIENTIFIC LANDSCAPE - "ZIELONA GÓRA
LIBRARY SCIENCE STUDIES"**

Keywords: "Zielona Góra Library Science Studies", scientific magazines, Library Science magazines

"Zielona Góra Library Science Studies" has been published since 2002 by Regional and Municipal Cyprian Norwid's Public Library in Zielona Góra. The first four notebooks of this scientific periodical were historico-bibliographical monographies, tightly connected with the regional problematics. In the first volume Grzegorz Chmielewski presented the history of Polish folk libraries on the West border, in the second one - Janusz Rećko prepared the detailed description of Włodzimierz Korsak's archives, in the third one - Dawid Kotlarek juxtaposed the bibliography of Zielona Góra in the German writings until 1945, in the next volume Jarosław Kuczer worked out the collection of correspondence by Hermina von Reuss. In 2013 "Zielona Góra Library Science Studies" were transformed in the yearbook that appeared as the collection of scientific articles written by different authors connected with the most important centers of science and cultural institution in Poland. The presented texts were previously announced on the Library Science's conversatories organized by Regional and Municipal Cyprian Norwid's Public Library in Zielona Góra.